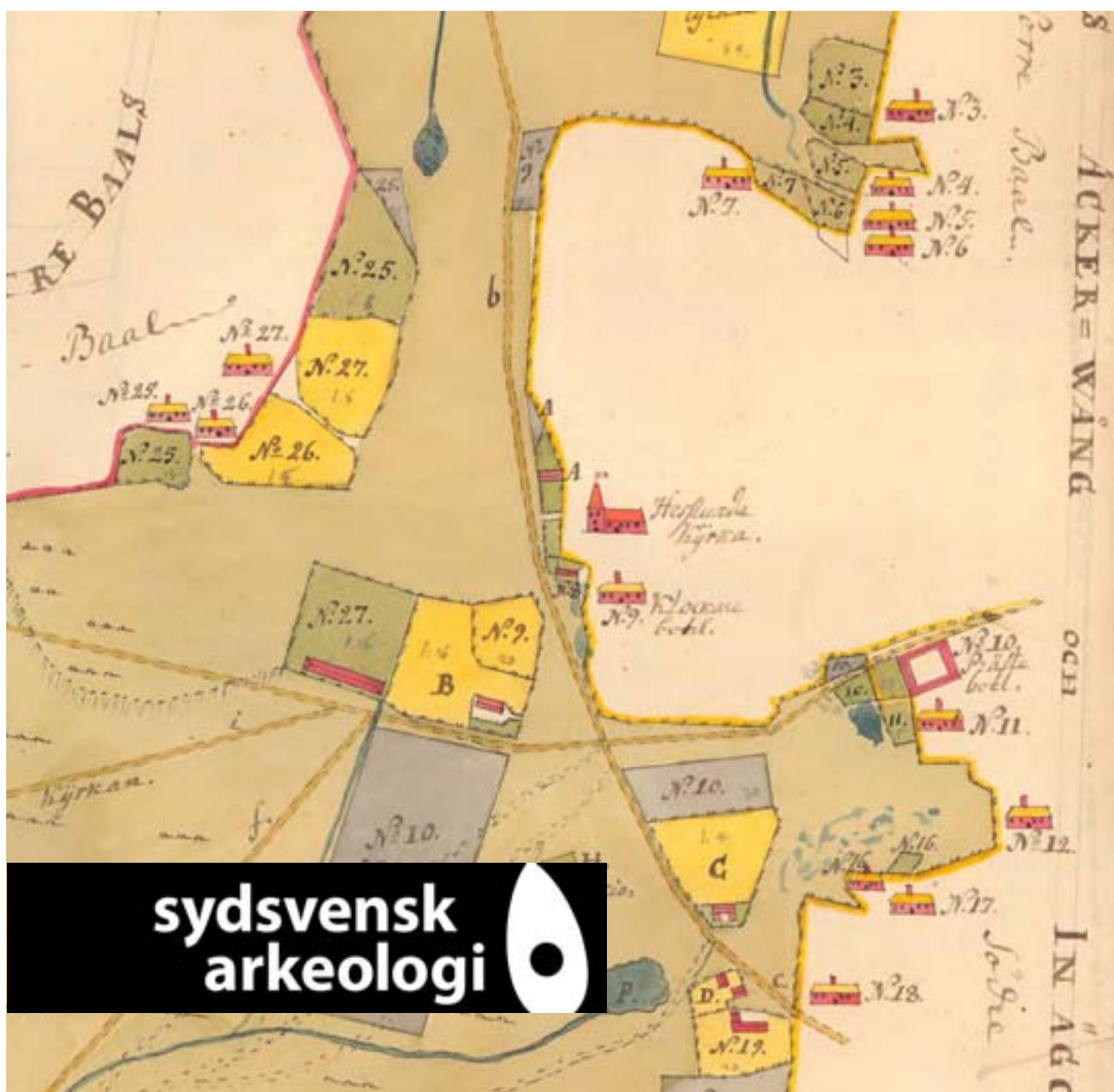

Renovering och dränering av Hässlunda kyrka

Arkeologisk förundersökning 2009–2010

Jan Kockum

Rapport 2010:39

Renovering och dränering av Hässlunda kyrka

Arkeologisk förundersökning 2009–2010

Jan Kockum

Fornlämningsnr: 19
Hässlunda kyrka, Hässlunda sn
Helsingborgs kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134
291 22 Kristianstad

Malmö

Box 406
20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2010 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2010:39

Omslag: Utdrag ur 1761 års geometriska avmätning med kyrkan avbildad.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Läge och topografi	7
Historik	7
Undersökningsresultat	8
Interiört	8
Exteriört	9
Referenser	11
Administrativa uppgifter	12
Bilagor	14
Bilaga 1 Undersökningsplan	14
Bilaga 2 Fyndlista	15

Fig. 1. Hässlunda i Helsingborgs kommun, Skåne.

Fig. 2. Hässlunda kyrka med omgivning. Utdrag ur fastighetskartan 3C 2d.

Sammanfattning

Undersökningen omfattade två länsstyrelsebeslut avseende markingrepp vid inre renovering av kyrkan respektive yttre markingrepp för el, dagvatten, värme mm. Arkeologiärendena löpte parallellt med varandra samt med samtidig byggnadsantikvarisk medverkan.

Inne i kyrkan togs befintligt golv upp. Under golvet påträffades äldre golv samt ett fundament, möjligen till ett altare. En syllstensrad påträffades mellan kor och absid vilket kan tyda på att kyrkan från början har haft ett rakavslutat kor. För ledningsarbeten återanvändes äldre kulvertar.

Det utvändiga arbetet innebar bl a grävning för dränering kring hela kyrkan. på den norra sidan framkom en grundmur eller ett fundament, möjligen till en utbyggnad eller en strävpelare. Även på den södra sidan påträffades stenar som gick inte ingick i den befintliga kyrkogrunden, dessa har utgjort grundstenar till vapenhuset. På den nordöstra sidan om kyrkan samt mellan kyrkan och bårhuset påträffades två gravar in situ. Dessa fick ligga kvar.

Inledning

Med anledning av invändig renovering av Hässlunda kyrka (Ist dnr 431-43450-05) och arbeten i samband med installation av ny värme-/elanläggning samt dagvattenläggning och dränering (Ist dnr 431-25415-07) har markingrepp gjorts. Då området ligger inom Hässlundas historiska bytomt, upptaget som fornlämning 19 i Hässlunda socken, beslutade länsstyrelsen i Skåne län att en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning skulle göras. Undersökningen genomfördes vid ett flertal tillfällen under perioden 091201–100917 av personal från Sydsvensk Arkeologi AB.

Läge och topografi

Hässlunda ligger cirka 15 km öster om Helsingborg och ca 2 km söder om Mörarp i en svagt kuperad fullåkersbygd. Byns kyrka är belägen i den nuvarande byns södra del på en nivå av ca 75 m ö.h. Läget är idag dock inte det samma som under historisk tid då det snarare får betecknas som centralt (jfr med 1761 års karta på omslaget).

Historik

Hässlunda är belagt 1367 (parochia Haslwnda, Skånskt ortnamnsarkiv, DAL), byn är emellertid äldre än så, vilket kyrkan visar. Dess äldsta delar, långhuset, koret och absiden är uppförda på 1200-talet. Valven och tornet har tillkommit på 1400-talet (Anshelm 1947, s 576).

En närmare arkiv- och byggnadshistorisk genomgång har gjorts av Itark arkitektkontor AB i samband med upprättandet av underhållsplanen för Hässlunda kyrka 2004. Av denna framgår bl a att ett vapenhus tillkom på 1400-talet på kyrkans södra sida. År 1864 byggs kyrkan om från att vara tvåskeppig till att bli enskeppig. Vid denna ombyggnation tas de fyra mittpelarna bort inne i kyrkan och vid samma ingrepp rivs vapenhuset (Underhållsplan för Hässlunda kyrka, s 26 ff).

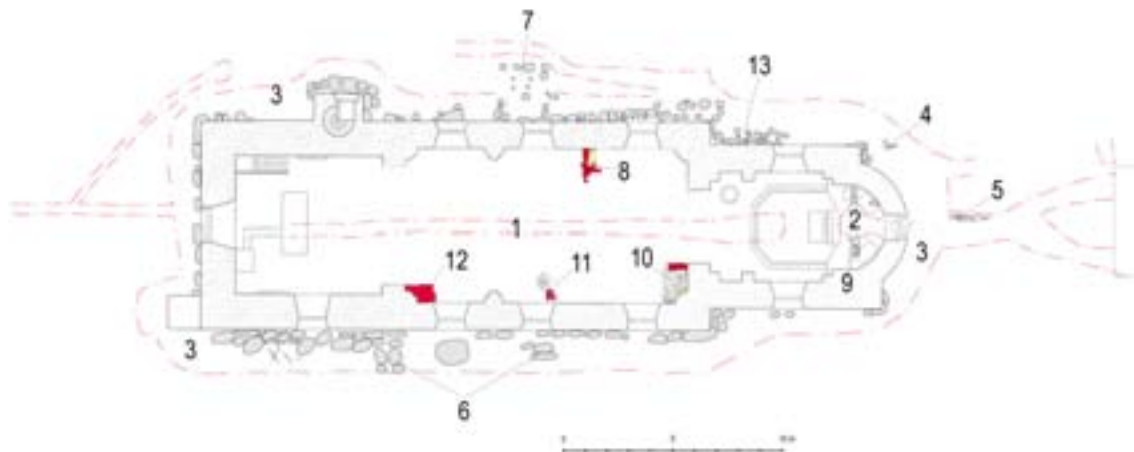

Fig. 3. Plan över kyrkan och de schakt som dokumenterades (rödmarkerade 1–3). Siffrorna 4-13 avser arkeologiska observationer. Se även bilaga 1 för större skala.

Undersökningsresultat

Undersökningen skedde i flera etapper efterhand som de olika renoverings- och anläggningsarbetena fortskred.

Interiört

Undersökningen påbörjades inne i kyrkan. Befintligt golv, bl a av betong, hade avlägsnats vid ett tidigare skede och kvar fanns en grov sand med inslag av kalkbruk och tegelsmul och tegelbrockor som utgjort bärlager för golvet (se fig. 4). Bland tegelbrockorna fanns fragment av formtegel från de valvbågar som togs bort vid 1864 års omdaning. Fragmenten hade kvar delar av bemålad puts i form av ränder i brunrött, vitt och svart (fnr 1–3). I bärlagret gjordes en mindre provgrop som visade att bärlagret var ca 0,1 m tjockt och överlagrade något som kan karakteriseras som ett rivningslager bestående av sand blandad med kalkbruk, tegelfragment och sten.

Längs med långskeppets mittaxel och ut i koret (fig. 3:1 & fig. 4) samt med en kortare sträcka bakom altaruppsatsen i absiden (fig. 3:2) togs befintlig tegelkultvert upp för ledningsdragnings. Bakom altaruppsatsen, vinkelrätt mot kyrkans längdaxel och mellan kor och absid, påträffades en rad med gråsten (se fig. 5). Stenarnas funktion och ålder gick ej att avgöra, men möjligen utgör de en äldre rad med grundstenar, vilket kan tyda på att kyrkan en gång i tiden har haft ett rakavslutat kor. Stenarna kan även ha utgjort syllan till en eventuell föregångare i trä. Det skall påpekas att schaktets begränsning även begränsar tolkningen. I schaktet kunde även ett lerlager iakttagas i den södra delen, vilket möjligen skall tolkas som ett fragmenterat lergolv.

Fig. 4. Befintlig kultvert omgiven av bärlager. Kultverten var ca 0,3 m bred.

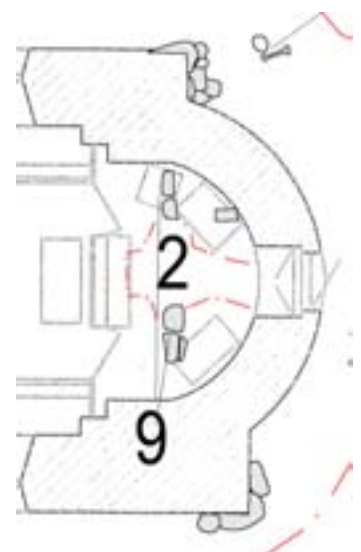

Fig. 5. Siffran 9 avser den rad av otuktade gråstenar som påträffades (jfr fig. 3). Observera att diskrepansen mellan nord och sydmuren beror på att det i sydmurens förlängning finns en stråvpelare.

Fig. 6. Översta bilden: fig 3:8
Mellersta bilden: fig 3:11
Nedersta bilden: fig 3:12

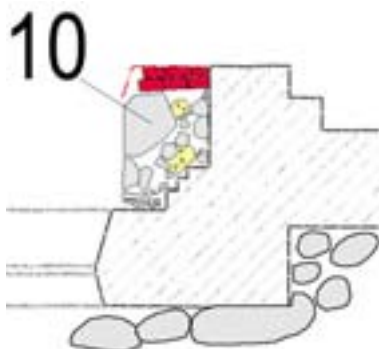

Fig. 7. plan över fundamentet som påträffades nedanför predikstolen (jfr fig 3:10).

Fig. 8. Avvikelse i grundmuren

Längs med väggarna framkom på tre ställen under bärlagret fragment av äldre tegelgolv (se fig. 6 samt, för läge, fig. 3:8, 11 & 12). Vad gäller det framkomna teglet vid långhusets norra mur (fig. 6 översta bilden samt fig. 3:8) visade sig detta ligga i mer än ett lager och skall sannolikt tolkas som fundament till den stora järnspis som installerades i kyrkan på 1870-talet (Underhållsplan för Hässlunda kyrka, ss 30 & 72). Övriga golvfragment innehöll tegel av annan karaktär och kan ha ingått i ett medeltida golv.

I långhusets sydöstra hörn, nedanför predikstolen och framför det södra bänkkvarteret framkom ett fundament av sten och tegel (fig. 3:10). Fundamentet har sannolikt inte haft med predikstolen att göra, åtminstone inte i dess nuvarande placering (efter 1864). Diskussioner har förts huruvida det är fråga om ett altarfundament (se rapporten för den byggnadsantikvariska kontrollen/medverkan som utfördes av Regionmuseet Kristianstad, Eriksson, L- & Sträng, M. *in print*). Anläggningen gick inte att datera, men finns bevarad in situ.

Nedanför det mellersta fönstret på kyrkans södra del (fig. 3:11) observerades en sättningsmedel med en diameter om ca 0,5 m i bärlagret. Den uppkomna sättningsmedeln tyder på ett hålrum under kyrkan, möjligen en grav.

Exteriört

Utvändigt togs schakt upp i flera omgångar kring hela kyrkan samt mellan kyrkan och bårhuset ut på åkerstycket och slutligen ett mindre schakt på kyrkogården för ledningar till fasadbelysningen. I det sistnämnda framkom inget av antikvariskt intresse, medan åkerstycket, som till stor del ligger utanför registrerad fornlämning, grävdes innan arkeologisk personal kallades till platsen.

Vid schaktningen kring kyrkan grävdes till ett djup av 0,6–0,8 m och bredden uppgick till 1–2 m (fig. 3:3). Schaktet frilade hela kyrkans grundmur som bestod av otuktad kallmurad fältsten med något större dimensioner på den södra sidan än den norra. Grundmurens nedersta skift hade en bottennivå på ca 0,6–0,7 m under befintlig marknivå. Grundstenarna stack ut upp till ca 0,5–1 m utanför dagermuren.

På kyrkans norra sida utvidgades grunden och bildade här ett ca 2,5 x 3 m stort fundament (fig 3:7). Stenblocken i fundamentet var täckta av ett lager med kalkbruk, tegelfragment och sot. Fundamentet undersöktes inte närmare då schaktet lades om för att bevara konstruktionen. Ålder och funktion gick ej att avgöra.

Fig. 9. Dräneringsschakt längs med norra sidan av långhuset.

I den nordvästra delen av koret noterades en avvikelse i grundmuren som såg ut om en ca 0,6 m bred igensatt öppning (fig. 3:13 & fig. 8). Eventuell funktion gick inte att avgöra vid tillfället.

I det nordöstra hörnet mellan kor och absid påträffades en grav in situ på ca 0,8 m djup under befintlig marknivå (fig. 3:4). Graven lämnades orörd.

Mellan absiden och bårhuset grävdes ett mellan 0,8–1,5 m djupt schakt. 2 m öster om absiden framkom en grav in situ på ca 0,8 m djup (fig 3:5). Graven undersöktes inte närmare utan lämnades kvar i sitt läge. I övrigt påträffades inget av antikvariskt intresse i detta området.

På kyrkans södra sida påträffades, vid långhusets mellersta del, två parallella grundmurar vinkelrätt mot kyrkan (fig. 3:6). Det inbördes avståndet mellan murarna var ca 5,5 m och de har utgjort grunden till det vapenhus som uppfördes under 1400-talet och som revs 1864.

Referenser

Anshelm, G. 1947. Stiftets kyrkor. *Lunds stift i ord och bild*. (Red) Gunnar Herrlin m. fl.. Stockholm.

DAL, Skånskt ortnamns arkiv.

Eriksson, L., Sträng, M. In print. Hässlunda kyrka. Antikvarisk kontroll/medverkan 2009–2010. Regionmuseet Kristianstad.

Underhållsplan för Hässlunda kyrka. Kropps kyrkliga samfällighet, Lunds stift, Skåne län. Upprättad den 8 juli 2004. Itark Arkitektkontor AB.

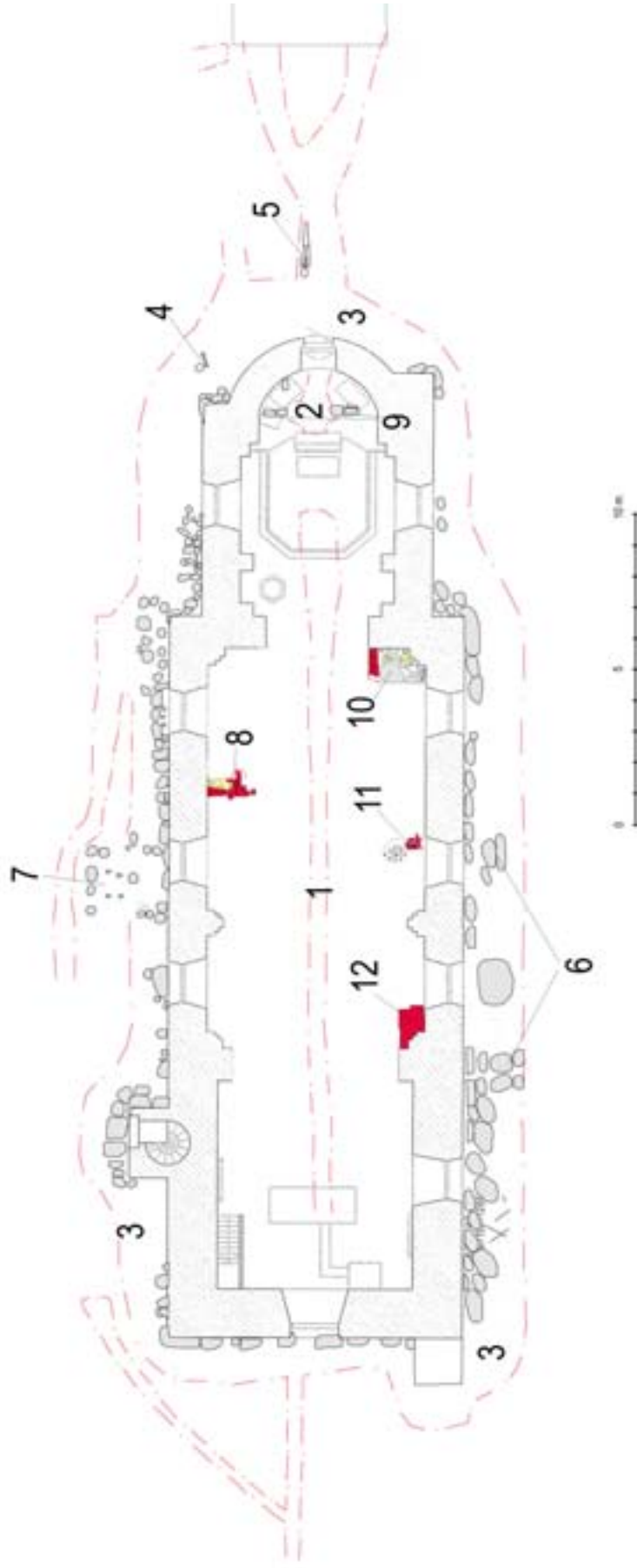
Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	107046
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-43450-05/431-25415-07
Datum för beslut:	2005-11-25/2007-05-03
Projektnummer:	107046
Län:	Skåne
Kommun:	Helsingborg
Socken:	Hässlunda
Fastighet:	Hässlunda kyrka
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3C 2d
Koordinatsystem:	RT 90 2,5 gon väst
X koordinat:	6,214,829.77
Y koordinat:	1,318,75.17
Höjdsystem:	RH 70
M ö.h.	74,97
Fältarbetstid:	2009-12-01–2010-09-17
Antal arbetsdagar:	10
Antal arkeologtimmar:	71
Antal maskintimmar :	–
Exploateringsyta:	inom fornlämningsområdet ca 180 löpmeter
Undersökt yta:	ca 150 löpmeter
Platschef:	Jan Kockum
Personal:	Nils Johansson, Jan Kockum, Per Sarnäs
Projektgrupp:	–
Underkonsulter:	–
Uppdragsgivare:	Kroppps pastorat
Tidigare undersökningar:	–
Fynd:	Luhm nr 32078:1–3Lunds universitets historiska museum
Dokumentationsmaterial:	3 st A3 planritningar, 137 digitalfoton
Kostnader:	79 300 (14 274/65 026)

Bilagor

Bilaga 1 Undersökningsplan

Plan över kyrkan och de schakt som dokumenterades (rödmarkerade 1–3).
Siffrorna 4-13 avser arkeologiska observationer. Se även fig. 3.

Bilaga 2 Fyndlista

Fnr	Sakord	Material	Beskrivning
1	Formtegel	Tegel	Del av formtegel med ett bemålat putslager, brunrött/vitt/svart-randigt.
2	Formtegel	Tegel	Del av formtegel, endast spår av puts
3	Puts	Kalkbruk	Bemålat kalkbruk, har suttit som puts på formtegel. brunrött, vitt och svart.

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Vintrie Park - område C3, Bunkeflo sn, UN 2009, Kristian Brink
2. Kv. Nereus 1, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
3. Hedmanska gården, hus E., Malmö, FU 2010, Joakim Frejd
4. Skanör 40:3 och 40:4, Skanörs sn, FU 2010, Joakim Frejd
5. Fosie kyrka, Fosie sn, FU 2009, Per Sarnäs
6. Helsingborg, Gamla Staden 8:1, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
7. Litiska analyser, på uppdrag av Blekinge Länsmuseum, Anders Högberg
8. Baggers plats, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
9. Stora Hammar 16:136 – ledningsarbeten, Stora Hammar sn, FU 2010, Per Sarnäs
10. Järnålder i Kulladal, Fjälkinge sn, FU 2009-2010, Tony Björk
11. Kv. Kaninen, Malmö, SU 2010, Per Sarnäs
12. Kv. Frans Suell 14 i Malmö, Malmö, FU 2010, Jan Kockum & Lars Jönsson
13. Stadslämningar på Vä 66:2, Vä sn, FU 2010, Tony Björk
14. Härlöv 50:53, Kristianstad, FU 2010, Tony Björk
15. Renovering och dränering av Uppåkra kyrka 2009–2010, Uppåkra sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
16. Yngsjö S:25, Åhus sn, FU 2010, Jan Kockum
17. Tosteberga 2:49, Trolle-Ljungby sn, SU 2010, Tony Björk
18. Kv. Månen 4, Åhus, FU 2010, Tony Björk
19. Nedra Glumslöv, Glumslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
20. Fjärrvärme i Åhus medeltida gator, Åhus, FU 2010, Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Värmekulvert och dränering inom Bollerusps säteri, Bollerusp sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
22. Kv Lyckan 36 i Åhus, Åhus, FU 2010, Jan Kockum
23. Belysning av Ystads kloster, etapp 2, Ystad, FU 2010, Jan Kockum
24. Markbelysning vid Nosaby kyrka, Nosaby sn, FU 2010, Jan Kockum
25. Provgropar vid Västra Odarslövs kyrka, Odarslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
26. Fjärrvärme i Åhus, Companiegatan, Åhus sn, FU 2010, Johan Dahlén
27. Skansgatan/Fjädergränd i Ystad, Ystad, FU 2010, Lars Jönsson
28. Söderport 11 i Malmö, Malmö, FU 2010, Lars Jönsson
29. Slottsträdgårdscaféet, Malmö, FU 2010, Lars Jönsson
30. Norra Åsum 1:14, Kristianstads sn, FU 2010, Jan Kockum
31. Dränering av Bjuvs kyrka, Bjuvs sn, FU 2010, Jan Kockum
32. Kv Telegrafan 8 i Åhus, Åhus, FU 2010, Jan Kockum
33. Kv Vattentornet 5, 6 & 7 i Helsingborg, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
34. Provbörningar vid Älvsborgsbron, Malmö, FU 2010, Lars Salminen
35. Revinge kyrka. Grävning för nya stenkistor, Revinge sn, FU 2010, Lars Salminen
36. Lilla Torg i Malmö, Trädplanteringsgropar, Malmö, FU 2010, Lars Salminen
37. Tygelsjö 76:1, Arkeologisk utredning 2010, Elisabeth Rudebeck
38. Österslövs kyrka, Österslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
39. Renovering och dränering av Hässlunda kyrka, Hässlunda sn, FU 2009–2010, Jan Kockum

